

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TABIATGA MEHR UYG'OTISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Abdug'ulomova Dilbar Kamol Qizi

Termiz Iqtisodiyot va Serves universitetining

Magistranti

Tel: 90 295 34 38

dilbarandugulomova@gmail.com

Jabborova Shoirra Baltayevna

Ilmiy rahbar, Termiz davlat universitetining

o'qituvchisi, PhD

Tel: 91 579 05 04

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiatga mehr uyg'otishning samarali va zamonaviy metodlari yoritilgan.

Tabiatga mehr uyg'otish orqali ekologik ong, estetik did, hissiy sezgirlik, kuzatuvchanlik kabi ijobiy sifatlar shakllanadi. Tabiatga e'tiborli, uni sevuvchi yosh avlodni tarbiyalash bugungi kundagi muhim vazifalardan biridir. Tadqiqotda ekologik o'yinlar, interaktiv metodlar va amaliy mashg'ulotlar yordamida bolalarda atrof-muhitga ehtiyotkor munosabatni shakllantirishning samarali yo'llari ko'rib chiqildi. Natijalarga ko'ra, qiziqarli va ijodiy yondashuv bolalarning tabiat haqidagi bilimlarini chuqurlashtiribgina qolmay, balki ularda ekologik madaniyatning rivojlanishiga ham hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: tabiatga mehr, maktabgacha ta'lim, ekologik tarbiya, innovatsion metodlar, o'yin texnologiyalari

KIRISH

Tabiat — odamning paydo bo'lgunicha ham, odam ishtiroki bilan ham mavjud borliq. Umuman — bu dunyo, odam, koinot; mikromakromega dunyolar; Jonsiz. va jonli narsalar bor. Tor ma'noda — tabiat fanlari o'rganadigan obyekt. Tabiat odamga, jamiyatga bog'liq bo'lmagan qonuniyatga bo'ysunadi. Odam tabiatning bir qismi. Odam tabiat qonunlarini o'zgartira olmaydi, faqat qonunlardan foydalanib, tabiat elementlarini, qismlarini o'zlashtirishi mumkin. Tabiat tushunchasi insoniyat jamiyati yashashi tabiiy sharoitlarining majmui sifatida ham qaraladi. Inson yashashi uchun mehnat qiladi, mehnat (mas., dehqonchilik, qurilish, sanoat), miya faoliyati va boshqa esa tabiatning ba'zi jihatlarini o'zgartiradi. Odam tomonidan, ya'ni ijtimoiy mehnat jarayonida yaratiladigan moddiy boyliklar shartli ravishda „ikkinchi tabiat“ deyiladi. Maktabgacha yosh – bu inson hayotidagi eng nozik, eng ta'sirchan davr. Bu davrda bola atrof-muhitga juda sezgir bo'ladi, u har bir rangni, tovushni, harakatni chuqur his qiladi. Aynan shu yoshda tabiatga bo'lgan mehrni uyg'otish – uni butun umrga yo'naltirish demakdir. Shaxsan menimcha, bu mehr faqatgina kitob yoki dars orqali emas, balki jonli tajriba – ya'ni, bolani tabiat bilan bevosita tanishtirish orqali rivojlanadi.

Ko'p kuzatganman: bola ko'chat ekib, uni har kuni sug'organda, daraxtda yangi kurtak chiqqanini o'z ko'zi bilan ko'rganda, u tabiatni o'zining bir qismidek qabul qiladi. Bu mehr majburiyatdan emas, balki ichki tuyg'u – samimiy g'amxo'rlik asosida shakllanadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida

bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Maktabgacha yosh – bu inson hayotidagi eng nozik, eng ta’sirchan davr. Bu davrda bola atrof-muhitga juda sezgir bo‘ladi, u har bir rangni, tovushni, harakatni chuqur his qiladi. Aynan shu yoshda tabiatga bo‘lgan mehrni uyg‘otish – uni butun umrga yo‘naltirish demakdir. Shaxsan menimcha, bu mehr faqatgina kitob yoki dars orqali emas, balki jonli tajriba – ya’ni, bolani tabiat bilan bevosita tanishtirish orqali rivojlanadi.

Ko‘p kuzatganman: bola ko‘chat ekib, uni har kuni sug‘organda, daraxtda yangi kurtak chiqqanini o‘z ko‘zi bilan ko‘rganda, u tabiatni o‘zining bir qismidek qabul qiladi. Bu mehr majburiyatdan emas, balki ichki tuyg‘u – samimiy g‘amxo‘rlik asosida shakllanadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Maktabgacha yosh – bu inson hayotidagi eng nozik, eng ta’sirchan davr. Bu davrda bola atrof-muhitga juda sezgir bo‘ladi, u har bir rangni, tovushni, harakatni chuqur his qiladi. Aynan shu yoshda tabiatga bo‘lgan mehrni uyg‘otish – uni butun umrga yo‘naltirish demakdir. Shaxsan menimcha, bu mehr faqatgina kitob yoki dars orqali emas, balki jonli tajriba – ya’ni, bolani tabiat bilan bevosita tanishtirish orqali rivojlanadi.

Ko‘p kuzatganman: bola ko‘chat ekib, uni har kuni sug‘organda, daraxtda yangi kurtak chiqqanini o‘z ko‘zi bilan ko‘rganda, u tabiatni o‘zining bir qismidek qabul qiladi. Bu mehr majburiyatdan emas, balki ichki tuyg‘u – samimiy g‘amxo‘rlik asosida shakllanadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Maktabgacha yosh – bu inson hayotidagi eng nozik, eng ta’sirchan davr. Bu davrda bola atrof-muhitga juda sezgir bo‘ladi, u har bir rangni, tovushni, harakatni chuqur his qiladi. Aynan shu yoshda tabiatga bo‘lgan mehrni uyg‘otish – uni butun umrga yo‘naltirish demakdir. Shaxsan menimcha, bu mehr faqatgina kitob yoki dars orqali emas, balki jonli tajriba – ya’ni, bolani tabiat bilan bevosita tanishtirish orqali rivojlanadi.

Ko‘p kuzatganman: bola ko‘chat ekib, uni har kuni sug‘organda, daraxtda yangi kurtak chiqqanini o‘z ko‘zi bilan ko‘rganda, u tabiatni o‘zining bir qismidek qabul qiladi. Bu mehr majburiyatdan emas, balki ichki tuyg‘u – samimiy g‘amxo‘rlik asosida shakllanadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida

bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Maktabgacha yosh – bu inson hayotidagi eng nozik, eng ta’sirchan davr. Bu davrda bola atrof-muhitga juda sezgir bo‘ladi, u har bir rangni, tovushni, harakatni chuqur his qiladi. Aynan shu yoshda tabiatga bo‘lgan mehrni uyg‘otish – uni butun umrga yo‘naltirish demakdir. Shaxsan menimcha, bu mehr faqatgina kitob yoki dars orqali emas, balki jonli tajriba – ya’ni, bolani tabiat bilan bevosita tanishtirish orqali rivojlanadi.

Ko‘p kuzatganman: bola ko‘chat ekib, uni har kuni sug‘organda, daraxtda yangi kurtak chiqqanini o‘z ko‘zi bilan ko‘rganda, u tabiatni o‘zining bir qismidek qabul qiladi. Bu mehr majburiyatdan emas, balki ichki tuyg‘u – samimiy g‘amxo‘rlik asosida shakllanadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. Zamonaviy texnologiyalar davrida bolalar ko‘proq ekran bilan yashaydi. Shu sababli biz tarbiyachilar va ota-onalar sifatida tabiatni “jonli ekran”ga aylantirishimiz kerak – u yerda hasharotlar “yuradi”, daraxtlar “narsalar aytadi”, qushlar “qo‘shiq kuylaydi”. Bu orqali bola virtual emas, haqiqiy dunyo bilan yashashni o‘rganadi. 1. Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari va tabiatga munosabati: 3-6 yoshdagi bolalarda qiziqish, emotsional his-tuyg‘u va taqlid qilish kuchli bo‘ladi. Ular tabiat hodisalariga (qushlar, yomg‘ir, daraxtlar) hayrat bilan qaraydi. Bu yoshda ekologik tarbiyani boshlash – butun hayot uchun asos yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha yoshda ekologik ong shakllangan bola, keyinchalik atrof-muhitga nisbatan mas’uliyatli bo‘ladi. 2. Tabiatga mehr uyg‘otishning zamonaviy usullari:

a) Interaktiv metodlar: Smart doska yoki planshetlarda ekologik ilovalar orqali o‘rganish (masalan, “Green Tree”, “Eco-fun” o‘yinlari).

Animatsion videolar va virtual sayohatlar: bolalar onlayn tarzda o‘rmon, daryo, tog‘lar bilan tanishadi. QR-kodli topshiriqlar: tabiatdagi belgilarni skaner qilib, vazifa bajarish (bolalar bog‘ida amaliyotga joriy etilmoqda).

b) Loyihaviy faoliyat:

“Mening daraxtim” – har bir bola bir daraxtni parvarishlaydi va uning o‘shini kuzatadi.

“Tabiat posboni” loyihasi – bolalar haftalik topshiriqlar asosida chiqindilarni ajratish, suv tejash va qushlarga g‘amxo‘rlik qilishni o‘rganadi.

“Ekologik albom” – rasmlar, kollaj va kichik hikoyalar orqali tabiat manzaralari yaratiladi.

c) Ochiq havoda o‘yin va mashg‘ulotlar:

“Tabiat detektivi” o‘yini – bolalar daraxtlar, barglar yoki qushlarning izlarini topishga harakat qiladi.

“Eko-yugurish” – yugurish davomida yerga tashlangan qog‘oz yoki plastiklarni yig‘ish va ularni ajratish.

“Quyosh nuri bilan rasm chizish” – barg, gul soyasi bilan tabiiy usulda suratlar yaratish.

d) Dramaturgiya va rolli o'yinlar:

"Men tabiatman" – bola daraxt, qush, suv rolini ijro etadi va o'zini tabiat o'rniga qo'yib ko'radi.

"Tabiat himoyachilari" – ekopatrul sifatida chiqindi, ifloslanish haqida insonga murojaat qiladi.

3. O'yinlar va amaliy mashg'ulotlar orqali tarbiya:

Sensor o'yinlar: Tabiiy materiallardan (qum, tuproq, barg) foydalanib, hissiy sezgirlikni rivojlantirish.

"Ekologik hikoyani davom ettir" – yarimta ekologik voqea beriladi, bola o'z tasavvurida tugatadi.

"Kimni uyiga joylashtiramiz?" – hayvon, qush, daraxtlarga mos yashash joylarini topish o'yini.

Suvni tejash laboratoriyasi: oddiy tajribalar orqali bolalar suv isrofini ko'rsatadi va echim topadi.

4. Ota-onalar bilan hamkorlik:

Ota-onalar uchun ekologik kunliklar joriy etilishi (har kuni tabiatga oid biror amal qilish). Oila bilan "ekosayyohat" – sayr vaqtida chiqindini yig'ish, qushlar kuzatuvi kabi mashg'ulotlar. Bolaning bog'dagi faoliyatini uyda davom ettirish uchun "eko-vazifalar" berish.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiatga mehr uyg'otish pedagogik jarayonning ajralmas qismidir.

Zamonaviy metodlar – ekologik ertaklar, interaktiv o'yinlar, STEAM loyihalari, virtual ekskursiyalar orqali bolada tabiatga nisbatan muhabbat, mas'uliyat hissi, ekologik ong va ijtimoiy faoliyat shakllanadi. Bu esa kelajakda tabiatni asraydigan ongli avlodni tarbiyalashda muhim poydevor bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sukhomlinskiy V.A. Yurakdan yurakka muloqot. – Toshkent, 1981.
2. Vygotskiy L.S. Bola va uning rivojlanishi. – Moskva, 1991.
3. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent, 2018.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4477-son qarori, 2019-yil.
5. Akramova M. "Ekologik tarbiyaning zamonaviy yondashuvlari" – Ilmiy maqola, 2022.
6. www.ziynet.uz – O'zbekiston ta'lim portali.
7. www.unesco.org – Ekologik ta'limga oid xalqaro tavsiyalar